

ביאורים

יש מן ההמוון כאלה שיתקשו להבין את עובדת רוחניותם של המלאכים. הם ינופפו בכתוב שהמלאכים הבאים אל אברהם אכלו, ומשמע, אם-כן, שהמלאכים הם בעלי גוף, וכמותם גם בני העולם הבא. ייתכן אף, מוסיף הרמב"ם, שאותם בני-ההמוון, בהתחזק דעתם על גשמיות המלאכים, יבואו ויגנו את דעתו ודעת החכמים. יש להניח להם בטעותם, אומר הרמב"ם, ואנו מוחלים להם על הגנאי ומבינים אותם, כיוון שיש הרבה פסוקים המורים כדעתם. וכל עוד לא ישייכו גשמות לקב"ה, די לנו בזה.

דעת הרמב"ם היא שלמרות הפסוקים המורים על גשמות הקב"ה והמלאכים, הרי כיוון שהשכל מסרב לקבל זאת, ומוכיח הפך הדבר, יש להסביר את אותם הפסוקים על פי הכלל של חכמינו: "דיברה תורה כלשון בני אדם" [נדרים ג.].

בני האדם המייחסים גשמות למלאכים ולבני העולם הבא, טוענים גם שאין לשכל האנושי יכולת להשיג בעיניים אלו לבדו, וכיוון שכך רק דברי התורה נותרו כהוכחה, ומהם משמע - שהם בעלי גוף. ההבנה שהקיום הנצחי של הנמצאים הרוחניים (המלאכים) נפשות הצדיקים) הוא הדבר ההיגיוני ביותר, מביאה למסקנה שהמדובר הוא על קיום הנפשות ולא הגופות. אך אם למדנו על חיי הנצח רק מהתורה, עלולה להתקבל ההבנה שלמלאכים יש גוף.

ומדוע זה כך? התשובה לזה היא שהתורה בנויה מנגלה ונסתר. אין חולק שפשט הכתובים מורה על גשמיות המלאכים ובני העולם הבא, אך בנסתר, ב'סתרי תורה' - יש להבין זאת כמשל לדבר עמוק יותר. ההבנה שיש עומק לדברי התורה מחייבת עמל ממושך ומאומץ בהבנת עומקי התורה, ואי אפשר להגיע ברגע אחד לידיעת האמיתות.

הרחבות

• מהם המלאכים

על היות המלאכים... נקים מן הגשמות. הרמב"ן בפירושו לתורה מביא את דעת הרמב"ם על המלאכים שראה אברהם אבינו בתחילת פרשת וירא: "כבר בארנו (- בפרק הקודם) כי כל מקום שזכר בו ראיית מלאך או דבור, שזה אמנם הוא במראה הנבואה או בחלום... ולזה העיקר הגדול נטה אחד מן החכמים וגדול מגדוליהם והוא רבי חייא הגדול, בלשון התורה, 'וירא אליו ה' באלוני ממרא' וגו', כי כאשר הקדים כלל והוא שהשם נראה אליו, התחיל לבאר איך היתה צורת ההראות ההוא".

הרמב"ן מוקשה על דברי הרמב"ם: "והנה לדבריו לא לשה שרה עוגות ולא עשה אברהם בן בקר וגם לא צחקה שרה רק הכל מראה?" ולכן משיג עליו במילים חריפות: "ואלה דברים סותרים הכתוב אסור לשומעם אף כי להאמין בהם ובאמת כי כל מקום שהוזכר בכתוב ראיית מלאך או דבור מלאך הוא במראה או בחלום... הנה בכל מקום יתעוררו החכמים להודיענו כי ראיית המלאך איננה נבואה ואין הרואים מלאכים והמדברים עמם מכלל הנביאים" [בראשית יח, א]. לעומת הרמב"ם, שסובר שאין למלאכים גוף ולכן אי אפשר לראותם אלא בנבואה, סובר הרמב"ן שאפשר לראות את המלאך ואין מדובר כאן בנבואה.

המאמין שלמלאכים יש גוף - אינו כופר

ואם לא ירצה להאמין זה אחד מן ההמוון, ויטב בעיניו להאמין כי המלאכים גוף, ושהם יאכלו גם כן, אחר שפסוק "ויאכלו", ושפני העולם הבא גם כן גופות, אָנחנו לא נקפיד עליו בזה, ולא נשימהו לכופר, ולא נרחיק מעליו, ולא יוסיף אצלנו כל מי שיאמר זה סכלות. ולואי כל סכל לא יספך רק זה השעור, ונהיה בטוחים שתמלט אמונתם מאמונת הגשמות בבוא יתברך, ואין הזק"ם אם יאמינוהו בנבראים הנבדלים.

ואם לא יספיק לאחד מן הסכלים שישים זה מקום ספק, ולא יכריע אחת משתי הדעות, אבל יחזק דעתו ההמוני, וישים מוס בדעתנו, וירחיק עלינו היותנו מאמינים המלאכים ובני העולם הבא נבדלים מן החמור נקים ממונו - אין חטא עליו, כבר מחלנו לו בזה. וכבר בארנו לו מוזניו, ולא יחסרו פשוטי דרשות רבות תהיה בהם תשובה עליו. ואין פלא בזה, כמו שפסוקים רבים מדברי הנבואה יראה מפשוטיהם היות ה' גשם, בעל עין ואוזן. אבל כשהתאמתו הראיות השכליות והמופתיות על המנע זה, ידענו שהוא כמו שאמר זכרונם לברכה "דברה תורה כלשון בני אדם". אלא שהמופתים הם לא יבינם ולא ישיגם מאמין בגשמות.

דברה תורה כלשון בני אדם

וכן עוד הראיות השכליות המורות על היות המלאכים ובני העולם הבא נקים מן הגשמות, עד שנצטרך לומר במה שיביא לחשב בהם הגשמות שהוא משל, לא יבינו הראיות ההם אלו המאמינים בהם שהם גופות, ואיך יציר שיבינו הנקותם מן החמור, ועקר מציאותם, רצוני לומר המלאכים ונפשות בני העולם הבא, יחשבו אלו שלא ידע מציאותם, רק מקבל מצד התורה, ושאין שם דרך עיון שיוהר על מלאכים ועל שאר הנפשות, כמו שאמר מי שחשב שהגיע לידיעת האמתות ברגע. ובדעות ההם החלושות ורפיון הבקשה והעדר החכמות כלן וההסתפקות בפשוטי המקבלות, כאלו לא כתבו זכרונם לברכה שדברי תורה יש להם נגלה ונסתר, ולזה יקראו הנסתר "סתרי תורה". וכאלו לא אמרו בם בסתרי התורה כלל דבר. אמנם אלו נטו מזה כלו, עד שלא ידעו לו מקום. וכבר בארנו במורה הנבוכים באלו העניינים מה שיש בו די לאנשי החכמה, וזכרנו דברי החכמים כלם בו, והעירונו על מקום זכרם לגלות הדבר ההוא אשר נביא ראה ממונו ולהודיע אמתותו.

אחר - מכיוון. **ולא נרחיק** - לא נתרחק ממנו. **רק זה השעור** - רק בטעות כזו שאינה פוגמת בעיקרי אמונה. **ואין הזק"ם** - התקלה אינה חמורה אם יחסו גוף לנבראים הנבדלים (ממלאכים או בני עולם הבא). **אבל** - אלא. **תשובה** - קושיה וסתירה. **שהמופתים** - ההוכחות השכליות.